

Status społeczny rodziny karaimskiej na przykładzie historii rodu Kobeckich w XVII–XX w.

MARIOLA ABKOWICZ

ORCID: 0000-0001-6188-5955

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
Wydział Neofilologii,
Zakład Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami

The social status of the Karaim family in the 17th–20th centuries based on the history of the Kobecki family

SUMMARY: The social status of the Karaim community between the period of the Polish-Lithuanian Commonwealth to the 19th century remains the subject of active interest among researchers. The scarcity of historical sources relating to this period necessitates the use of detailed source analysis and comparative analysis. It is undeniable that the Karaim community, like other minority and majority groups, was highly varied both economically and socially. In this work, the author considers the three centuries of changing social status based on the example of one family, the Kobecki clan.

KEYWORDS: social status, Kobecki – family, Józef Kobecki, Romuald Kobecki, Emanuel Kobecki, Emil Kobecki

Status społeczny Karaimów w czasach I Rzeczypospolitej i w okresie zaborów nie jest do końca jest wyjaśniony. Jednym z niewątpliwych wyznaczników

statusu jest fakt nadania społeczności karaimskiej w Trokach jako jedynej niechrześcijańskiej społeczności Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej prawa magdeburckiego w 1441 r. przez króla Kazimierza Jagiellończyka. Na mocy nadanego przywileju społeczność uzyskała samorząd miejski w Trokach tworząc w mieście odrębną od chrześcijańskiej części miast dzielnicę. Nadanie tego przywileju wskazuje na przynależność do stanu mieszczańskiego. Czy jednak taka przynależność stanowa dotyczyła całej społeczności, nie wydaje się być pewnym. Służba przedstawicieli społeczności karaimskiej w formacjach wojskowych i posiadanie ziemi nie tylko przez społeczność, ale też indywidualnie, wzbudza wątpliwości co do jednorodności stanowej Karaimów w tym okresie. Posiadanie przez niektórych przedstawicieli społeczności własności indywidualnej ziemi, a także zapisy w przywilejach królewskich wykazują na możliwość przynależności do stanu ziemian zależnych – podobnie jak w wypadku Tatarów (Borawski 1991; Rychlikowa 1988). Statut piotrkowski od chwili jego wprowadzenia przez króla Jana I Olbrachta w czerwcu 1495 roku zabraniał mieszczanom nabywania posiadłości gruntowych, stan taki trwał do końca XVIII w. Zresztą samo szlachectwo nie dawało pełni praw, a jedynie w połączeniu z posiadaniem ziemi pozwalało na korzystanie ze wszystkich wolności szlacheckich i stanowiło obywatelstwo (Trawicka 1985: 35). O posiadaniu przez niektóre rodziny statusu obywatela świadczą zapisy w księgach metrykalnych karaimskiej kienesy w Trokach (1869–1896). Początkowo występują dwa statusy społeczne: obywatele i mieszczanie, przy czym status obywatela w stosunkowo niedługim czasie zostaje zastąpiony statusem mieszczańskim, a następnie, w niektórych wypadkach, statusem uzyskanym wskutek awansu zawodowego i społecznego zgodnie z obowiązującymi w Rosji zasadami określonym w *Tabeli Rang Piotra I* (Trambickij). Posiadanie rangi określonej w Tabeli dawało wymierne możliwości dotyczące tempa awansu zawodowego, możliwości edukacyjnych oraz zmiany statusu społecznego – z mieszczańskiego na szlachecki indywidualny lub dziedziczny.

Nie ulega wątpliwości, że społeczność karaimska była zróżnicowana stanowo. Niewiele wiadomo o posiadaczach ziemi, dworów i domów, w tym murowanych (Baliulis 2008: 499–500), więcej o kupcach oraz chałupnikach i kątnikach (Baliulis 2008: 541) – rzemieślnikach i najmujących

się do pracy u bogatszych gospodarzy, bezrolnych (lub prawie bezrolnych) posiadających dom (chałupę) lub w nim mieszkających niekoniecznie na stałe, nieposiadających ziemi lub jedynie mały ogród i obejście. Ziemię posiadano zbiorowo, w ramach nadań wielkoksiażeńcych dla społeczności danej miejscowości, oraz indywidualnie.

Przykładem rodziny posiadającej wysoki status społeczny jest ród Kobeckich. Jego przedstawiciele posługują się ustabilizowanym nazwiskiem już w XVII w., ponad wiek wcześniej nim wszyscy członkowie społeczności karańskiej zostali zmuszeni do przyjęcia nazwisk na mocy zarządzeń władz zaborczych pod koniec wieku XVIII i na początku XIX. Na podstawie dokumentacji sporządzanej w celach podatkowych w XVIII i XIX w.: spisów poduszego przeprowadzanych przez władze polskie, rewizji – przeprowadzanych przez władze rosyjskie, w których rejestrowano już stabilizujące się nazwiska oraz ksiąg metrykalnych, można prześledzić zawieranie związków małżeńskich w wąskim kręgu rodzin Kobeckich, Ławreckich, Łopattów, Szpakowskich i Abkowiczów.

Dodatkowym źródłem informacji są dokumenty Karańskiego Zarządu Duchownego i akta kancelaryjne związane z Trokami jako miastem osadzonym na prawie magdebskim w XV–XVIII w. (Baliulis 2008; Baliulis, Mikulionis, Miškinis 1991). Cennym źródłem są też dokumenty z Biblioteki Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk, Kolekcji Karańskiego Zarządu Duchownego F301, w których wydzielona jest grupa dokumentów i fotografii pod ogólnym tytułem „Kobeccy, Abkowicze”, obejmująca sygnatury od F301–501 do F301–524. Najstarsze z tych dokumentów dotyczą praw własności domów nazywanych nazwiskami pierwotnych właścicieli, Kobeckiego i Zubickiego, oraz ich kolejnych posiadaczy – najnowsze odnoszą się do Emanuela i Emila Kobeckich oraz Zofii z Kobeckich i Kseni Abkowicz, żony i córki generała Rafała Abkowicza.

Na podstawie wyżej wymienionych dokumentów uzupełnionych aktami z St. Petersburga z przechowywanym w Archiwum Państwowym w zespole Departamentu Heroldii Senatu związanych z wpisem do ksiąg szlacheckich rodu Kobeckich, a także dokumentów z Archiwum Akt Nowych (Emil Kobecki) i artykułów z „Myśli Karańskiej” poświęconych hachamowi Romualdowi Kobeckiemu i Emanuelowi Kobeckiemu, zostanie przeprowadzona wstępna analiza dostępnych informacji o tej rodzinie.

Nazwisko Kobecki (Kobiecki, Kubecki) jest jednym z najstarszych nazwisk noszonych przez Karaimów, pojawia się w formie stabilnej i przekazywanej z pokolenia na pokolenie już w XVII w.

Najstarszym dokumentem, w którym występuje osoba nosząca to nazwisko, są dokumenty związane ze zranieniem poborcy podatków Jakuba Kobeckiego w 1661 r (Baliulis, Mikulionis, Miškinis 1991: 100). Kolejny to akt kupna-sprzedaży w roku 1667 kamienicy nazywanej Migdaliską. Dotyczy on budynku przy ulicy Żydowskiej (obecnie Karaimska) wraz z placem oraz piwnicą, „z prawej strony do Zamku Trockiego, idąc do mostu po lewej ręce i z dwiema komórkami na kramy w rynku” – nieruchomość tę nabywają Michał Kobiecki i jego małżonka, Szełomita Zubicka¹ Kobiecka od Józefa Kazimierza Hlinieckiego (Baliulis 2008: 316–317).

Prawdopodobnie ten sam Michał Gierszonowicz Kobiecki, który był jednym z dwóch Karaimów (drugim był Samuel Czyrykowicz, noszący przydomek ha-Roe ‘widzący’²), przedstawiający potwierdzony przez Jana Kazimierza w roku 1654 przywilej Michałowi Korybutowi Wiśniowieckiemu w 1670 r. (Baliulis 2008: 369), pojawia się w dokumencie konfirmacyjnym przywilejów karaimskich z roku 1701, w którym August II Mocny zatwierdza wcześniejsze przywileje i ich konfirmacje, cytując je.

W księgach grodzkich miasta Troki zachowało się szereg dokumentów, w których w wieku XVIII pojawia się nazwisko Kobecki często obok nazwiska Zubicki. Najczęściej w kontekście domów i placów na ulicy Karaimskiej, które do nich należały i zostały następnie sprzedane, ale utrzymały w nazwie nazwiska pierwotnych właścicieli.

Żona Michała Kobieckiego, Szełomita, w 1673 r. zmieniła religię i imię i już jako katoliczka Katarzyna Helena Zubicka, ziemianka РКМ województwa trockiego, sprzedała dom odziedziczony po ojcu, Józefie Zubickim, lekarzu РКМ, Aleksandrowi Sycyńskiemu (Sycyńskiemu) (Baliulis 2008: 333–337).

---

1 Nazwisko może wskazywać na pochodzenie od Karaima trockiego o imieniu Zubec, który był kupcem i właścicielem domu w Kownie przed rokiem 1495. Tenże pożyczył pieniądze królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi i odzyskał je dopiero w 1506 roku od Zygmunta I. O tej postaci wspomina S. Gąsiorowski (2020: 174, 358).

2 Przydomek rodowy ha-Roe przekształcony został w XIX w. w nazwisko Rojecki (Sulimowicz-Keruth 2021).

Na niego też przerzuciła obowiązek rozliczenia się z wujem, Markiem Zubickim, cyrulikiem poswolskim. Dom ten sąsiedował z domem Samuela Czyrykowicza. Relacje Katarzyny Heleny Zubickiej z karaïmską gminą religijną w Trokach pomimo zmiany przez nią religii nie ustały od razu, pozostawiła ona w zastawie gminie karaïmskiej srebra, które następnie odzyskała w zamian za jeden z posiadanych placów przy ul. Żydowskiej (Łoikiewicz po 1670 r.; Zubicka 15.10.1671)

Sprzedaż chrześcijaninowi Aleksandrowi Sycińskiemu domu nazywanego domem Kobeckiego i Zubickiego spowodowała problemy prawne związane z poborem podatków. Jako że znajdował się on na terenie będącym pod jurysdykcją karaïmską, władze karaïmskiej części miasta (Abraham Aronowicz, szkolnik) podejmowały próby poboru podatków od aktualnych właścicieli, tak jak od pozostałych mieszkańców tej części miasta (była to tzw. hiberna za domy murowane). Sprawa była sporna ze względu na stan szlachecki właściciela domu. Sąd grodzki i horodniczy uwolnił właściciela domu, Jana Iwaszkiewicza, od płacenia podatku przeznaczanego na pokrycie kosztów kwaterowania i żywienia wojska stacjonującego w Trokach. Niestety dokument nie jest datowany, powstał jednak najprawdopodobniej po 1667 r. (BWLAN po 1667).

Bracia Tomasz i Tadeusz Dołmaccy 16 lutego 1784 r. sprzedali pusty plac przy ulicy Karaïmskiej, należący wcześniej do Aleksandra Sycińskiego i kupiony przez niego od Karaïmów, Kobeckiego i Zubickiego, małżonkom Józefowi i Racheli córce Zachara Firkowicza Kobeckim. Niestety, na chwilę obecną nie jesteśmy w stanie określić, czy kupujący był bezpośrednim potomkiem Michała Gerszonowicza Kobeckiego żyjącego sto lat wcześniej (Dołmacki, Tomasz, Dołmacki, Tadeusz 16.02.1784). Plac ten pozostawał w rękach potomków Józefa Kobeckiego, Emila i jego siostry, Beaty, żony Emanuela Kobeckiego, do II wojny światowej (Firkovič 1925).

Józef Kobecki (1740–1818) był właścicielem domu w Trokach już wcześniej, wymieniony jest w *Lustracji dymów dóbr ziemskich województwa trockiego w 1775 r.* jako właściciel domu prywatnego z obowiązkiem opłaty 4 zł za 1 dym (Baliulis 2008: 500). W lustracji ekonomii trockiej z 28 lutego 1784 r. znajdujemy informację, że Józef Kobecki jest posiadaczem 11 dymów i dwóch placów: „Józef Kobiecki Karaïm za plac 2-ch ogrodów zrobiony, leżący jednym bokiem do jeziora Galwy, 2-gim bokiem do ulicy

Zamkowej, dalej do zamku, w ostatku do turmy 16 zł, za browar kapszyczyny (podatek za prawo pędzenia wódki albo piwa) 3,24 zł” (Baliulis 2008: 528). W *registrarze spisania pałaców, dworów, domów i chałupników w mieście Troki z 1790 r.* Józef Kobecki figuruje jako jeden z jedenastu karaimskich posiadaczy domów, w tej części spisu występuje jeszcze trzech Kobeckich: Abraham, Misan (Nisan) i Jakub – są to synowie brata Józefa, Symona. W tymże registrarze wymienionych jest jeszcze 16 karaimskich chałupników (Baliulis 2008: 541).

W 1781 roku (Baliulis 2008: 517–521) Józef Kobecki wraz z Markiem Ławreckim i wójtem karaimskim Samuelem Łobanosem reprezentują interesy społeczności karaimskiej w konflikcie z Dominikanami konwentu nowotrockiego w sprawie zagarniętych przez klasztor jazów na jeziorze Łuka, wysp, folwarków, placów, ogrodów i domów. Ugoda i zwrot zagarniętej własności na polecenie generała РКМ województwa trockiego Jakuba Pawłowskiego podpisana była w dniu 7.12.1781 w dworku Samuela Łobanosa.

Jednak z *Rewizji pogłównego karaimskiej synagogi miasta J.K.M. Trokach z partykularzami z 1764 roku* (Baliulis 2008: 481; Kuszelewski 1765) wiemy, że rodzina Kobeckich w tym czasie w Trokach nie mieszkała, są wykazani jako zamieszkujący w karczmie w Lesie w. jm. Romera Sędziego Ziemi Trockiej, głównym gospodarzem jest Symon Kobecki, ale mieszka tam obok jego żony, dwóch synów i dwóch córek, matka, Małka Kobecka, i rodzeństwo, Józef i Sesonita. W *rewizyjskiej skazce* za rok 1811 (Kobecki, Jakub: Ławrecki, Jakub, Malecki 26.06.1811) jest zapis, że tenże Józef, mający wówczas 71 lat, jest ułomny. Józef i Rachela mieli dwóch synów: Ananiasza ur. ok. 1784 r. i Eliasza, ur. ok. 1795 roku oraz córkę, Sesonitę.

Synem, prawdopodobnie jedynym, Ananiasza był Józef (Osip) (1825–1894), spisy rewizyjne wskazują, że miał siostrę, Annę. Osip Kobecki ukończył w 1859 r. pełny kurs gimnazjalny z uprawnieniami do zajęcia urzędu i od razu podjął pracę w Kowieńskiej Izbie Skarbowej, przechodził kolejne etapy kariery zawodowej, a w latach 1866–1873 pracował na stanowisku starszego urzędnika do spraw specjalnych w Kowieńskiej Izbie skarbowej w randze urzędniczej kolegiatnego asesora (BWLAN 1873). Ze spisów rewizyjnych został wykluczony wraz z rodziną w dniu 24.12.1854 w związku z uzyskaniem stopnia naukowego, co potwierdzone było zarządzeniem władz gubernialnych (LPAHW 1858).

W 1873 roku Józef (Kobeckij 1898) był właścicielem części kamiennego domu w Trokach, posiadał dwa place o wielkości ok. 1 dziesięciny ziemi oraz nowowypbudowany drewniany dom. Jego pierwsza żona, Kamila z Kobeckich, zmarła w 1872 r. prawdopodobnie przy narodzinach ostatniego syna. Mieli ośmioro dzieci – synów Juliana (1852 – przed 1873), Gabriela Aleksandra (1858–1939), Emanuela (1863–1927), Józefa (1872–1932) oraz córki: Olimpię (1849–1927), żonę Antoniego, syna hachama Izaaka Bogusława Kapłanowskiego, Zofię Kobecką (1859–1943), drugą żonę trockiego szamasza Gabriela Abkowicza, i Salomeę (1867–). W 1883 roku ożenił się powtórnie z posażną panną Rachelą z Juchniewiczów (1854–1924) (BWLAN 1869–1896). Z drugiego związku dzieci nie miał.

W 1883 roku posiadał status ziemianina, był zarządcą Kancelarii Kowieńskiego Gubernatora. W chwili śmierci pracował na stanowisku członka zebrania deputatów szlachty w Kownie.

Trzej synowie Józefa dzięki pozycji ojca uzyskali staranną edukację w Kowieńskim Męskim Gubernialnym Gimnazjum i szansę na podjęcie służby państwowej oraz status dziedzicznego honorowego obywatelstwa (BWLAN 9.03.1853). To nie było proste ani oczywiste – ze względu na karaïmskie (niechrześcijańskie) pochodzenie, ale sprawa uznania dziedzicznych praw Gabriela Aleksandra do wstąpienia do służby cywilnej z drugą kategorią była pozytywnie rozpatrzona przez Walne Zgromadzenie Departamentów Heroldii Senatu 10.02.1874 r. Status ten pozwalał na awans do drugiej rangi urzędniczej po dwóch latach służby (BWLAN 18.07.1877). Gabriel Aleksander pracował jako główny księgowy, a następnie inspektor budowy kolei transsyberyjskiej. Przemierzał rozległe tereny Imperium Rosyjskiego, z żoną, Marią Dorotą ze Szpakowskich i dziećmi przychodzącymi kolejno na świat, w syberyjskich miastach. Pracował w Irkucku, Tomsku, Symbirsku, Samarze, St. Petersburgu, Warszawie. W 1923 r. Kobeccy powrócili do Wilna. Tu do przejścia na emeryturę Gabriel Aleksander pracował w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych (Abkowicz, Sulimowicz 2010: 113).

Emanuel w 1885 roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Petersburskim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, jednakże po dwóch latach z przyczyn finansowych musiał przerwać studia i podjąć pracę w Rosyjskiej Kontroli Państwowej. Przez kolejnych 30 lat pracował w służbach kontroli kolei w Ufie, Samarze, Wilnie i Petersburgu (brak autora 1928).

W 1891 r. podczas swego pierwszego ślubu z Anną Kobecką, córką Romualda, był urzędnikiem ds. księgowości kontroli Samaro-Złatoustowskiej Koleji, nie posiadającym rangi. Gdy w roku 1894, owdowiawszy, ożenił się z siostrą swej żony, Beatą, posiadał już pierwszą możliwą XIV rangę registratora kolegiального. Po przyjeździe w 1921 roku do Wilna nominowany został na wiceprezesa Okręgowej Izby Kontroli w Wilnie – w społeczności zachował się przekaz, że nie przyjął stanowiska prezesa, uznając, że Karaimowi tak eksponowane stanowisko nie uchodzi. Na tym stanowisku pracował do ostatnich dni swego życia. Pracę zawodową łączył ze wspomnianą wcześniej działalnością społeczną na rzecz Karaimów. Od chwili przyjazdu do Wilna był aktywnym działaczem wileńskiej społeczności, członkiem zarządu Stowarzyszenia Wileńskich Karaimów, które lobbowało na rzecz uporządkowania formalnych ram prawnych, w których funkcjonowali Karaimi w II RP. Od 1922 roku prowadził korespondencję z mieszkającym w Konstantynopolu Serają Szapszałem, taurydzkim hachamem na uchodźctwie, który w 1928 roku objął stanowisko hachana Rzeczypospolitej. W korespondencji szczegółowo objaśniał sytuację w Polsce i możliwości pracy – służby dla narodu (Kobecki 4.04.1922–30.06.1925; Kobecki 29.08.1923; Kobecki, Jutkiewicz, Zajączkowski 22.04.1922).

Eliasz, drugi syn Józefa i Racheli, z małżeństwa z Batszewą miał ośmioro dzieci – synów Józefa Awię Kobeckiego (1818–1884), Romualda Kobeckiego (1823–1911), Juliana (1827–), Ananiasza (1836–), Hipolita (1838–), trzech ostatnich przeniosło się w 1866 r. do Chersonia, oraz córki: Rachelę (1825–), Sarę (1831–), Amalię (1842–).

Józef Awia ze związku z Rachelą miał siedmioro dzieci, dwóch synów Izajasza (ur. przed 1869–1908) i Eliasza (1872–). Na podstawie informacji o posagach zapisanych w księdze metrykalnej, które otrzymały jego córki można założyć, że powodziło mu się nie najgorzej, choć nie znamy na razie źródła jego dochodów: Elmira (1850–), żona Ananiasza Pileckiego (1843–) z Nowego Miasta, Batszewa (1853–1825), żona kupca Jana (Johonatana) Jutkiewicza (1844–1919), również z Nowego Miasta, Zofia (1859–1943), żona generała-lekarza Rafała Abkowicza (1845–1910), Zuzanna (1866–1923), pierwsza żona Ananiasza Bezekowicza (1862–1941).

Romuald Kobecki (Kobeckij 1898; Szapszał 1935–1936) wychowany rodzinie polskich patriotów w 1848 roku ukończył I Wileńskie Gimnazjum

(Peterburgskij Genealogičeskij Portal 2001–2019; Serevrâkov). Ze względu na ograniczenia finansowe i utrudnienia w podjęciu edukacji na uniwersyteckim poziomie wynikające z polityki rusyfikacyjnej po powstaniu listopadowym 1831 r., kontynuował edukację daleko od domu, w Odesskim Ryszeliwskim Liceum (wyższą uczelnią, przekształconą 1865 r. w Uniwersytet Noworosyjski), na Wydziale Kameralnym, którego program obejmował nauki przyrodnicze, historię, nauki ekonomiczne oraz języki obce. Ukończył naukę w 1853 roku z prawem na urząd XII rangi (sekretarza gubernialnego). Romuald Kobecki był pierwszym Karaimem, który uzyskał wyższe wykształcenie w Rosji, lecz aby mógł podjąć pracę, musiał otrzymać specjalny ukaz carski potwierdzający pełnię jego, jako Karaima, praw obywatelskich. Uzyskał skierowanie do pracy 5.10.1857 jako nauczyciel języka francuskiego w Bobrujskiej Powiatowej Szkole Szlacheckiej, ale już 10.10.1857 był przeniesiony na takie samo stanowisko do Nowogródzkiego Instytutu Szlacheckiego, gdzie wykładał język francuski, a po zdaniu egzaminów w Wileńskim Instytucie Szlacheckim, również historię naturalną i język polski zarówno w instytucie, jak i w gimnazjum. W latach 1861–1863 kierował księgarnią gimnazjum. Z dniem 1.04.1863 roku skutkiem retorsji po powstaniu styczniowym został odwołany został ze stanowiska nauczyciela. Polityka władz zaborczych, poddająca po powstaniu styczniowym szkolnictwo intensywnym procesom rusyfikacyjnym, spowodowała, że do nauczania w okolicznych guberniach powrócić już nie mógł. Propozycje pracy jako nauczyciel wiążące się z wyjazdem w głąb Rosji go nie interesowały. Od 1864 roku pracował jako starszy pomocnik nadzorcy 2 Okręgu Kowieńskiego akcyzowego. W urzędzie akcyzowym pracował w różnych miejscowościach na Kowieńszczyźnie (Siady, Telsze, Szawle, Szadowo, Kiejdany, Widze, Rakiszki) do chwili przejścia na emeryturę w 1896 roku. w 1867 roku, zgodnie z wysługą lat, uzyskał status asesora kolegialnego, a w 1886 radcy dworu. W 1884 roku został nagrodzony orderem Św. Stanisława 3. stopnia dla niechrześcijan. W 1897 roku złożył wniosek do Departamentu Heroldii Senatu o wpisanie go wraz z synami do genealogicznej księgi szlachty (Dumin 1988). Po rozpatrzeniu złożonych dokumentów 8.01.1898 ród Józefa Kobeckiego został do nich wpisany, uzyskując status dziedzicznej szlachty rosyjskiej. W latach 1901–1911 pełnił posługę dla swego narodu jako hacham Karaimów Polsko-litewskich, zamieszkujących w Zachodnich guberniach

Imperium Rosyjskiego. Żonaty był z Zuzanną z Ławrzeckich (1840–1916), z którą miał siedmioro dzieci – synów: Józefa (1861–1917), Emila (1868–1943) i córki Annę (1862–1892), pierwszą żonę Emanuela Kobeckiego, Beatę (1863–1941), drugą żonę Emanuela Kobeckiego oraz zmarłe w dzieciństwie Marię (1871–1876), Zofię (1874–1876), Marię (1879–1881).

Urodzony w Nowogródku Józef syn Romualda ukończył Instytut Górniczy w Sankt Petersburgu w 1890 roku z tytułem inżyniera górnictwa i prawem do rangi kolegiального sekretarza przy rozpoczęciu służby. Do pracy został skierowany w 1. Górskim Okręgu Zachodniej Części Basenu Donieckiego, następnie po przejściu stażów praktycznych skierowany do Biura Badań Gleb (1894) oraz na stanowisko asystenta inżyniera rejonu 1. Południowo-Zachodniego Okręgu Górskiego (03.1895), w październiku tegoż roku przeniesiony do służby w Biurze Państwowej Izby Kontroli. W 1896 roku awansowany do rangi asesora kolegiального. W końcu kariery zawodowej był profesorem Akademii Górniczej w Kijowie. Nie założył rodziny.

Drugi syn Romualda, Emil, który urodził się w Szadowie, edukację świecką rozpoczął kończąc w 1889 tak jak ojciec I Wileńskie Gimnazjum (Peterburgskij Genealogičeskij Portal 2001–2019; Serevrâkov). Ukończył studia na Cesarskim Uniwersytecie Petersburskim, kierunek matematyka na Wydziale Fizyki i Matematyki, z dyplomem 2 stopnia. Na własną prośbę został skierowany do pracy w Izbie Kontroli w Petersburgu 13.01.1895 r., gdzie zgodnie z posiadanym statusem dyplomu został zatwierdzony w randze gubernialnego sekretarza. Następnie został przeniesiony do Biura Państwowej Izby Kontroli, gdzie pracował do 1921 r. Rewolucja październikowa zastała go na stanowisku członka Rady Kontroli Państwowej. Początkowo pracował w bolszewickiej Kontroli w charakterze specjalisty, jednak w lecie 1919 r. został uwięziony jako kontrrewolucjonista i wywieziony do Moskwy jako zakładnik. W 1921 r. przyjechał do Polski i zamieszkał w Warszawie. Początkowo pracował jako urzędnik w Zarządzie Sosnowieckich Zakładów Graficznych, następnie odbywał praktykę bankową w Banku Handlu i Przemysłu w Warszawie. Od 1.09.1921 został zaangażowany do Syndykatu Przekazowego Banków Polskich, pierwotnie jako wicedyrektor i szef biura, a następnie, w latach 1923–1924, dyrektor. Celem powołania w 1921 roku Syndykatu było pośredniczenie w przesyłaniu przekazów pieniężnych ze skupisk polonijnych do kraju (Morawski 1996: 29). Z chwilą wypełnienia

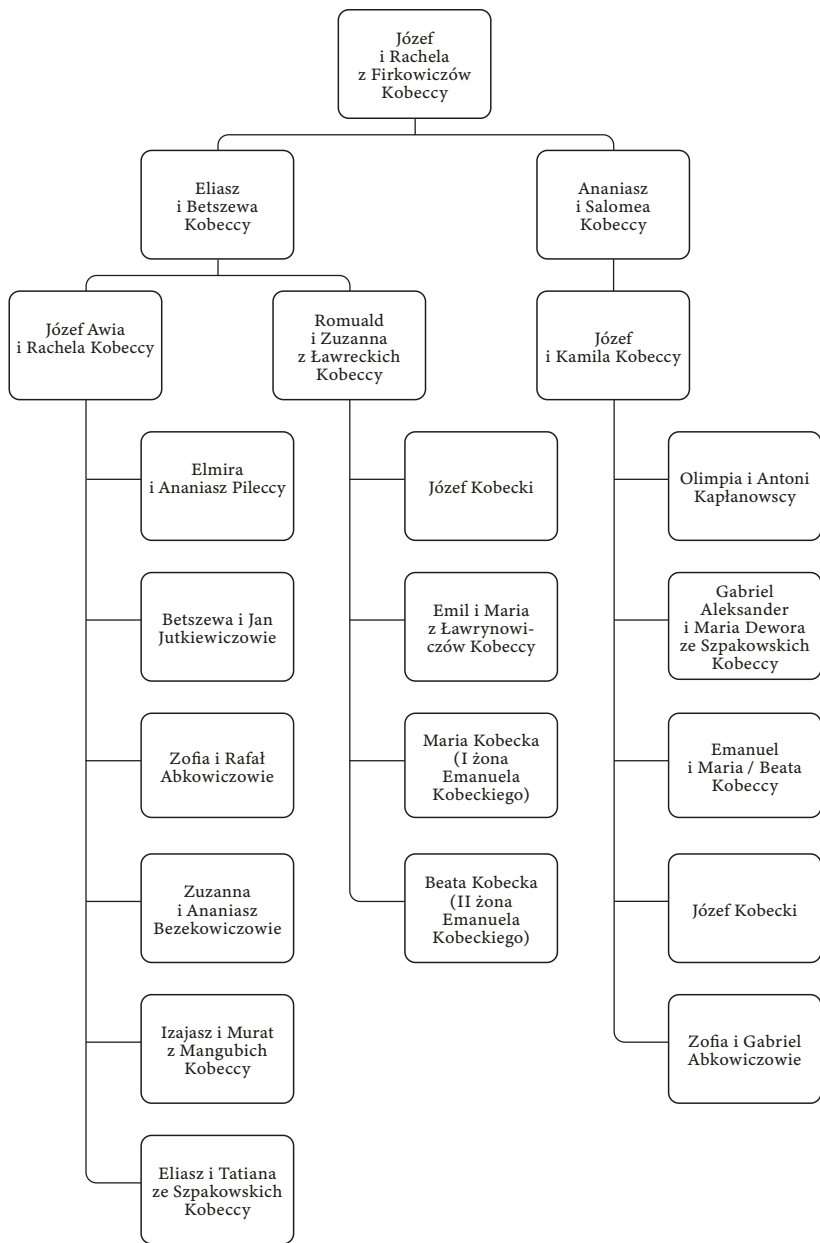
się misji Syndykatu w grudniu 1924 r. i jego likwidacji został zarekomendowany do pracy w Najwyższej Izbie Kontroli przez Wincentego Witosa, prezydenta Ministrów RP, Stanisława Karpińskiego, Prezesa Banku Polskiego, inżyniera Kazimierza Kasińskiego profesora zwyczajnego Akademii Górniczej w Krakowie, Edwarda Władysława Szyszковского, sędziego Sądu Najwyższego. Z dniem 1.01.1925 rozpoczął pracę jako Naczelnik Wydziału, a następnie Dyrektor Departamentu.

Emil, podobnie jak jego kuzyn Emanuel, angażował się w sprawy społeczne i regulacje prawne statusu Karaimów w II Rzeczypospolitej (K[obecki] 1924a; Kobecki; Kobecki 1924b; Kobecki 1925; Kobecki 23.06.1928–25.09.1940; Kobecki 14.02.1930). Był też członkiem założycielem Instytutu Wschodniego, którego celem było zarówno zaspokojenie potrzeb służb dyplomatycznych, jak i ujęcie w ramy organizacyjne zagadnień prometejskich (Korwin-Pawłowski 29.12.1928; Maj 2007: 35–36), był także członkiem Komisji Rewizyjnej Instytutu (Siedlecki 1930). Po śmierci Emanuela Kobeckiego przejął prowadzone przez niego sprawy związane z uporządkowaniem sytuacji prawnej oraz reprezentacji społeczności karaimskiej przed urzędami centralnymi w kwestiach związanych z przyjazdem do Polski hachana Seraji Szapszała. Wdzięczna społeczność karaimska w podziękowaniu za „owocną pracę dla dobra całego narodu karaimskiego” nadała mu w 1932 roku godność Honorowego Prezesa Gminy Karaimskiej w Trokach. Odznaczony był orderem Polonia Restituta. Żonaty z Marią, córką Nauma Ławrynowicza. Dzieci nie mieli.

W oparciu o dokumenty z końca XVIII w. nie ulega wątpliwości, że rodzina Józefa i Racheli Kobeckich posiadała ziemie i budynki własne, i jeszcze w początkach lat 60 XIX w. miała status obywateli (BWLAN 1869–1896). Zatem z dużym prawdopodobieństwem możemy stwierdzić, że posiadała status zbliżony do szlacheckiego. Jednak w epoce rozbiorowej drobna szlachta wiejska – do takiej mogli należeć Kobeccy, nazywana również nieprecyzyjne siermiężną, zagonową, okoliczną, zaściankową czy chodaczkowa rozpadła się na „obywateli” i szlachtę. Obywatel (pomieszcznik) to był ktoś, kto posiadał herb, majątek i „dusze”. Z punktu widzenia stosunku do ziemi dzieliła się na trzy grupy: 1. szlachta na własnej ziemi bez poddanych; 2. szlachta na cudzej ziemi; 3. szlachta bezrolna. Miejsce zamieszkania – wieś, okolica, zaścianek – nie stanowiło wyróżnika społecznego

(Rychlikowa 1988: 122–123). Zmiana nastąpiła na skutek akcji legitymacyjnej nakazanej ukazem Mikołaja I z 1831 r. (Rychlikowa 1988), na skutek której przedstawiciele tej grupy społecznej pozbawieni zostali praw stanu i zepchnięci do grupy jednodworców.

Prawdopodobnie taki właśnie był mechanizm zmiany statusu społecznego Kobeckich z obywateli w mieszczan. Nie mogąc udowodnić władzom zaborczym swojego dotychczasowego statusu społecznego, zostali ze stanu szlacheckiego (obywateli) przeniesieni do stanu mieszczańskiego – w 1897 roku Romuald syn Eliasza Kobecki napisze, że pochodzi ze stanu mieszczańskiego (Kobeckij 1898). Jednak posiadane przez rodzinę zasoby finansowe, świadomość, nawyki i perspektywy, które dała im możliwość kształcenia dzieci nie tylko w tradycyjnym karaimskim systemie, ale też w ramach dostępnej w Imperium Rosyjskim edukacji świeckiej, pozwoliły w przeciągu jednego pokolenia przywrócić rodzinie wysoki status społeczny i uzyskać najpierw szlachectwo osobiste, następnie dziedziczne i w końcu uzyskać wpis do ksiąg szlacheckich Guberni Kowieńskiej.

Rycina 1. Schematyczne drzewo genealogiczne potomków Józefa i Racheli Kobecy

Bibliografia

Materiały archiwalne i źródłowe

- BWLAN (po 1667), *Postanowienie sądu w Trokach w sprawie między Karaimami a Janem Iwaskiewiczem o zapłacenie hiberny z murowanych domów, które dawniej należały do Karaimów Kobeckiego i Zubickiego* (BWLAN F301-501).
- BWLAN (9.03.1853), *Świadectwo wydane przez Kancelarie guberni Kowieńskiej o statusie dziedzicznego honorowego obywatelstwa dla Gabriela Aleksandra Kobeckiego syna Józefa* (F301-510).
- BWLAN (1869-1896), *Księga metrykalna karaimskiej kienesy w Trokach* (BWLAN F301-288).
- BWLAN (1873), *Formulárnyj spisok o służbie Staršego Činovnika osobennyh poručenii Kovenskoj Kazennoj palaty kolleżskiego assessora Osipa Ananewiča Kobeckogo* (BWLAN F301-505).
- BWLAN (18.07.1877), *Decyzja senatu w sprawie wniosku Józefa Kobeckiego dotyczącego uprawnień syna Gabriela Aleksandra w związku z posiadaniem rangą* (F301-507).
- Dołmacki, Tomasz, Dołmacki, Tadeusz (16.02.1784), *Pismo w sprawie sprzedaży parceli Józefowi i Racheli Kobeckim w Trokach* (BWLAN F301-504).
- Kobecki, Emanuel (4.04.1922-30.06.1925), *Korespondencja w sprawach organizacyjnych i finansowych związanych z organizacją Karaimskiego Zarządu Duchownego przed przyjazdem hachana Seraji Szapszała do Polski* (BWLAN F143-364).
- Kobecki, Emanuel (29.08.1923), *Korespondencja* (BWLAN F301-518).
- Kobecki, Emanuel; Jutkiewicz, Elias; Zajączkowski, Izaak (22.04.1922), *Memorjał E. Kobeckiego, J. Jutkiewicza i I. Zajączkowskiego, delegatów ze społu osób wyznania karaimskiego, zamieszkałych w Wilnie* (BWLAN F301-368 4r-5v).
- Kobecki, Emil (1924b), *Kienesa karaimska w Wilnie. – Myśl Karaimska* 1 (1), s. 23.
- Kobecki, Emil (23.06.1928-25.09.1940), *Korespondencja w sprawach organizacyjnych i finansowych związanych z organizacją Karaimskiego Zarządu Duchownego po przyjeździe hachana Seraji Szapszała do Polski* (BWLAN F143-365).
- Kobecki, Emil (14.02.1930), *Pismo w sprawach środków finansowych przekazywanych z Rady Ministrów* (BWLAN F143-366).

- K[obecki], E[mil]. (1924a), *W sprawie stosunku Karaimów do Rządu, organizacji duchownych, władz karaimskich oraz wewnętrznego ustroju gmin karaimskich*. – *Myśl Karaimska* 1 (1), s. 7–8.
- Kobecki, Emil, *Wykaz ksiązek od Emila Kobeckiego dla biblioteki karaimskiej w Trokach* (BWLAN F301–517).
- Kobecki, Emil (1925), *Z konferencji przedstawicieli organizacji karaimskich*. – *Myśl Karaimska* 1 (2), s. 33–36.
- Kobecki, Jakub; Ławrecki, Jakub; Malecki, Dawid (26.06.1811), *Rewizska skazka. Roku 1811 m-ca Juna 26-go Guberni Litewskiej Wilenskiej Uttu tergo Kahalu karaimskiego w mieście Trokach będącego* (LPAHW F515 op. 15, T. 204, k. 41–48).
- Kobeckij, Romuald (1898), *O dvorânstve roda Kobeckih* (RGIA F.1343 Op. 36. D.11360).
- Korwin-Pawłowski, Stanisław (29.12.1928), *Załączniki do protokołu Walnego Zgromadzenia Członków-zalożycieli Instytutu Wschodniego w dniu 10 grudnia 1928 r.* (AAN 151V-151R).
- Kuszelewski, Tadeusz (1765), *Inwentarze seu rejestra z województwa trockiego lustracji pogłównego Karaimów i Żydów zaprzysiężone przez rewizorów przed nami komisarzami lustracji tegoż pogłównego constitutio[nis] [constitutum] convocationis anno Domini 1764 desygnowanymi zaczawszy się quarta Januarii usque ad ultima Februarii anni 1765 spisywane* (LPAHW SA-3749).
- LPAHW (1858), *Revizskaâ skazka Tysâca vosem' sot' pât'desât vos'mogo goda Aprelâ pervogo dnâ Vilenskoj Gubernii uezdno go goroda Trok' o so-stoâših mužskogo i ženskogo pola dušah" obšestva mešan" Karaimov"* (LPAHW F 515–25–112, k. 282–33).
- Loikiewicz, Sima (po 1670 r.), *Pokwitowanie odbioru sreber ofiarowanych przez Katarzynę Zubicką żydom Trockim [Karaimom] od teje gminy* (BWLAN F301–502).
- Siedlecki, Stanisław (1930), *Protokół [!] Walnego Zgromadzenia członków Instytutu Wschodniego w dniu 26 listopada 1930 r.* (AAN 44–45).
- Zubicka, Katarzyna Helena (15.10.1671), *Pismo w sprawie parceli w Trokach, którymi zarządzała razem z byłym mężem Michałem Kobeckim* (BWLAN F301–503).

Opracowania

- Abkowicz, Mariola, Anna Sulimowicz (2010), *Karaj jollary – karaimskie drogi: Karaimi w dawnej fotografii*. Wrocław: Bitik.

- Baliulis, Algirdas (2008), *Lietuvos magdeburginių miestų: Privilegijos ir aktai*. Vilnius: LII Leidykla.
- Baliulis, Algirdas, Stanislovas Mikulionis, Algimantas Miškinis (1991), *Trakų miestas ir pilys: Istorija ir architektura*. Vilnius: Mokslas.
- Borawski, Piotr (1991), Tatarzy – ziemianie w dobrach Radziwiłłów (xvi–xviii w.), *Przegląd Historyczny*: 82 (1), s. 33–49.
- [brak autora] (1928), Bł. p. Emanuel Kobecki: 1863–1927, *Myśl Karaimska* (1 (4–5)), s. 10–12.
- Dumin, S. (1988), Spiski dvorânskij rodov Rossijskoj imperii po gubernâm. Bibliografičeskij ukazatel. – *Letopis' Istoriko-rodoslovnogo obšestva v Moskve* 3 (47), s. 88–100.
- Firkovič, Šymon (1925), *Vospominaniâ s progulok po Trakaj*, Troki. [Maszynopis].
- Gąsiorowski, Stefan (2020), *Karaimi w Koronie i na Litwie w xv–xviii wieku*. Kraków: Wydawnictwo Austeria, Wydanie 2.
- Maj, Ireneusz Piotr (2007), *Działalność Instytutu Wschodniego w Warszawie: 1926–1939*. Warszawa: Inst. Studiów Politycznych PAN.
- Morawski, Wojciech (1996), *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa.
- Peterburgskij Genealogičeskij Portal (2001–2019), *Okončivšie kurs Vilenskoj 1-j gimnazii: 1837–1903*. online: <http://www.petergen.com/history/wil1gim.shtml> [dostęp: 10.11.2019].
- Rychlikowa, Irena (1988), Deklasacja szlachty polskiej w Cesarstwie Rosyjskim. Spór o „Pułapkę na szlachtę” Daniela Beauvois. – *Przegląd Historyczny*: 79 (1), s. 121–147.
- Serevrâkov, M. B. (1903), *Istoričeskij očerk stoletnego sušestvovaniâ Vilenskoj 1-oj gimnazii: 1803–1903*. Č. 1. Vilna. Online: https://vilnius.penki.lt/1_gim.html [dostęp: 10.11.2019].
- Sulimowicz-Keruth, Anna (2021), Zewułu z rodu „Widzących”, – *Awazymyz*: 32 (3–4), s. 16–20, DOI: 10.33229/az.936
- Szapszał, Seraja (1935–1936), Ś.p. hachan Romuald Kobecki: Z powodu 25-lecia jego zgonu. – *Myśl Karaimska* (11), s. 80–84.
- Trambickij, Ū. A., *Tabel o rangah*, online: <http://gosudarstvo.voskres.ru/army/range-table.htm> [dostęp: 16.11.2019].
- Trawicka, Zofia (1985), *Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572–1696*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego.